

RAMME FOR FINANSIEL KOMPETENCE FOR BØRN OG UNGE

**FORKLARENDE NOTAT TIL RAMMEN FOR FINANSIEL KOMPETENCE FOR BØRN OG UNGE I
DEN EUROPÆISKE UNION**

INDHOLDSFORTEGNELSE

1.	INDLEDNING.....	4
1.1.	Baggrunden og målene for rammen for finansiell kompetence	4
1.1.1.	Udviklingen af rammen	5
1.1.2.	De næste skridt.....	5
1.2.	Rammens mål og anvendelsesområde	6
1.2.1.	Overordnede mål.....	6
1.2.2.	Dimensioner	7
1.2.3.	Aldersgrupper	7
1.2.4.	Kontekst	8
2.	NAVIGERING I RAMMEN FOR FINANSIEL KOMPETENCE.....	8
2.1.	Rammens struktur: indholdsområder	8
2.1.1.	Indholdsområde 1: Penge og transaktioner.....	9
2.1.2.	Indholdsområde 2: Økonomisk planlægning og forvaltning	9
2.1.3.	Indholdsområde 3: Risiko og afkast	10
2.1.4.	Indholdsområde 4: Det finansielle landskab.....	10
2.2.	Rammens tværgående dimensioner	11
2.2.1.	Digital finansforståelse	11
2.2.2.	Kompetencer vedrørende bæredygtig finansiering.....	11
2.2.3.	Medborgerskabskompetencer	11
2.2.4.	Iværksætterkompetencer	12
2.2.5.	Kompetencer, der er relevante, når børnene bliver voksne.....	12
2.3.	Værktøj til filtrering af kompetencer	12
2.3.1.	<i>Identifikation af kompetencer i forbindelse med viden, holdninger og adfærd</i>	<i>13</i>
3.	UDBREDELSEN AF RAMMEN	13
ANNEX A	KORTLÆGNING AF DIMENSIONER: VERBER	14
ANNEX B	ORDLISTE	17
ANNEX C	INSTITUTIONER, DER DELTAGER I UNDERGRUPPEN OM FINANSIEL UDDANNELSE UNDER EU'S REGERINGSEKSPERTGRUPPE OM FINANSIELLE TJENESTEYDELSER I DETAILLEDET (GEGRFS)	19
	INDHOLDSOMRÅDE 1: PENGE OG TRANSAKTIONER	21
	INDHOLDSOMRÅDE 2: ØKONOMISK PLANLÆGNING OG FORVALTNING.....	27
	INDHOLDSOMRÅDE 3: RISIKO OG AFKAST	35

INDHOLDSOMRÅDE 4: DET FINANSIELLE LANDSKAB.....	38
---	----

1. Indledning

1.1. Baggrunden og målene for rammen for finansiell kompetence

I dette dokument præsenteres rammen for finansiell kompetence ("rammen") for børn og unge i Den Europæiske Union, som er udviklet i fællesskab af Europa-Kommissionen og OECD's International Network on Financial Education (OECD/INFE)¹.

Kommissionen og OECD/INFE udviklede denne ramme i forbindelse med handlingsplanen for kapitalmarkedsunionen 2020^{2,3} og inden for rammerne af OECD/INFE-arbejdsprogrammet. Denne ramme følger offentliggørelsen af den fælles ramme for finansiell kompetence mellem EU og OECD-INFE for voksne i Den Europæiske Union, der blev offentliggjort i januar 2022⁴.

Børn har i dag adgang til penge og begynder at bruge (digitale) finansielle tjenesteydelser fra en tidlig alder⁵. De vokser op i et finansielt landskab i hastig udvikling, og det indebærer potentielt flere muligheder, men også mere individuelt ansvar for finansielle beslutninger i forhold til de foregående generationer. Omvendt udvikles de fleste vaner, herunder økonomiske vaner, i en tidlig alder, og det er vanskeligt at rette op på dårlige økonomiske vaner senere i livet⁶. For at sikre, at børn kan klare disse udfordringer og påtage sig ansvaret for deres egen finansielle fremtid, bør de have hjælp til at forstå centrale finansielle begreber og principper og begynde at udvikle holdninger og adfærd, der er fornuftige ud fra et økonomisk synspunkt.

Rammen har til formål at opbygge en fælles kompetenceramme for finansiell viden for børn og unge i forskellige aldre og på tværs af forskellige stadier af deres formelle uddannelse. Dette forventes at lette koordineringen, udformningen og evalueringen af politikker og konkrete foranstaltninger, der træffes af nationale politiske beslutningstagere og interessenter, herunder fagfolk på uddannelsesområdet, og det vil lette udvekslingen af bedste praksis og gøre foranstaltninger vedrørende finansiell forståelse mere effektive i hele EU. Rammen vil f.eks.:

- støtte **udviklingen, gennemførelsen og revisionen af nationale strategier for finansiell forståelse**, som ofte omfatter unge som en af de primære målgrupper
- støtte **integrationen af elementer af finansiell forståelse i læseplanerne for skoler, praktikophold og erhvervsuddannelse**

¹ <https://www.oecd.org/financial/education/oecd-international-network-on-financial-education.htm>.

² En kapitalmarkedsunion for mennesker og virksomheder — ny handlingsplan (COM/2020/590 final), https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/growth-and-investment/capital-markets-union/capital-markets-union-2020-action-plan_en.

³ Resultaterne af gennemførlighedsvurderingen med henblik på udviklingen af en ramme for finansiell kompetence i EU: https://ec.europa.eu/info/files/210408-report-financial-competence-framework_en.

⁴ https://ec.europa.eu/info/publications/220111-financial-competence-framework_en. Arbejdet med at støtte anvendelsen af rammen i konkrete politikker og initiativer er i gang.

⁵ OECD (2020), PISA 2018 Results (Volume IV): Are Students Smart about Money?, PISA, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/48ebd1ba-en>.

⁶ David Whitebread og Sue Bingham, "Habit Formation and Learning in Young Children", the Money Advice Service (2013): <https://mascdn.azureedge.net/cms/the-money-advice-service-habit-formation-and-learning-in-young-children-may2013.pdf>.

- støtte **udviklingen af specifikke programmer for finansiel forståelse** og undervisningsmateriale til børn og unge, der skal gennemføres i skolen og i andre sammenhænge, herunder **udformning af undervisningsmateriale og uddannelsesværktøjer** som f.eks. kurser, lærebøger, finansielle uddannelsesspil, der skal gennemføres i skoler og andre sammenhænge, videoer osv.
- **støtte vurderingen af graden af finansiel forståelse og evalueringen af initiativer vedrørende finansiel forståelse** ved at lette udviklingen af vurderinger, undersøgelser og konsekvensanalyser. Indikatorer på landeniveau og EU-plan baseret på denne ramme kan bidrage til at vurdere effektiviteten af initiativer vedrørende finansiel forståelse for børn og unge og lette sammenligninger på tværs af medlemsstaterne.

1.1.1. Udviklingen af rammen

Rammen bygger på en række eksisterende rammer, herunder den fælles ramme for finansiel kompetence mellem EU og OECD-INFE for voksne, OECD/INFE's ramme for finansielle kompetencer for unge⁷, OECD's PISA 2021 Financial Literacy Analytical and Assessment Framework⁸ samt eksisterende nationale rammer for finansiel forståelse for børn og unge⁹.

Med udgangspunkt i disse eksisterende kilder blev rammen udviklet gennem en samarbejdsproces, der involverede undergruppen om finansiel uddannelse under EU's regeringsekspertgruppe om finansielle tjenesteydelser i detailledet (GEGRFS) samt medlemmer fra EU af OECD's International Network on Financial Education (OECD/INFE). Delegerede fra undervisningsministerier og andre nationale uddannelsesmyndigheder fra medlemsstaterne deltog også i ekspertgruppen. Denne udvidede GEGRFS-undergruppe mødtes otte gange mellem april 2022 og juli 2023 for at drøfte og godkende rammen. Denne samarbejdsbaserede udviklingsproces sikrede, at rammen vil opfylde behovene hos politiske beslutningstagere inden for finansiel uddannelse i hele EU.

Rammen blev også udviklet gennem tekniske drøftelser med eksperter (administratorer, akademikere, lærere, undervisere) om rammens anvendelighed og praktiske gennemførelse. Der blev specifikt indsamlet feedback om indholdet af kompetencerne og rammens brugervenlighed. De tekniske drøftelser udmøntede sig i nyttige forslag til at gøre dokumentet omfattende med hensyn til indhold og let at gennemføre for fagfolk. Disse tekniske drøftelser bidrog også til, at fagfolk på et tidligt tidspunkt bakkede op, og bidrog til at bane vejen for den fremtidige udbredelse ved at bygge fagfolks ejerskab.

Rammen blev godkendt af GEGRFS og OECD/INFE i [juli 2023 TBC].

1.1.2. De næste skridt

I samarbejde med EU's medlemsstater vil Kommissionen og OECD/INFE påbegynde arbejdet med udbredelsen og anvendelsen af rammen ved udgangen af 2023. Udbredelsen og anvendelsen af rammen vil være frivillig på samme måde som rammen for finansiel kompetence for voksne. Nationale politiske beslutningstagere, fagfolk (NGO'er,

⁷ OECD (2015), OECD/INFE Core competencies framework on financial literacy for youth: <https://www.oecd.org/finance/Core-Competencies-Framework-Youth.pdf>.

⁸ PISA 2021 Financial Literacy Analytical and Assessment Framework: <https://www.oecd.org/pisa/sitedocument/PISA-2021-Financial-Literacy-Framework.pdf>.

⁹ Eksempler på sådanne rammer omfatter rammerne fra [Portugal](#), [Italien](#) og [Nederlandene](#).

uddannelsesinstitutioner, den akademiske verden og erhvervslivet) og andre interessenter kan overveje at anvende rammen i konkrete politikker og uddannelsesinitiativer. Kommissionen og OECD/INFE vil yde støtte i udbredelsesfasen, f.eks. ved at tilbyde en platform til udveksling af bedste praksis og erfaringer i medlemsstaterne.

Rammens succes vil afhænge af **evnen til at opbygge en fælles forståelse af finansiell forståelse blandt forskellige interessenter i EU's medlemsstater** og af deres vilje til at anvende rammen og bidrage til effektiviteten af politikker og initiativer vedrørende finansiell forståelse.

1.2. Rammens mål og anvendelsesområde

Rammen er blevet udviklet under hensyntagen til en række overordnede mål (se afsnit 1.2.1) vedrørende det endelige mål om at forbedre børns og unges finansielle forståelse og finansielle velfærd i EU og forberede dem på at træffe sunde finansielle beslutninger som voksne. Rammen er struktureret omkring aldersgrupper (se afsnit 1.2.3), sammenhænge (se afsnit 1.2.4) og indholdsområder (se afsnit 2.1).

1.2.1. Overordnede mål

I begyndelsen af arbejdet med at udvikle rammen blev der opstillet fire overordnede mål vedrørende tre brede områder, dvs. pengeforvaltning, finansiell beslutningstagning og det generelle finans- og økonomiske miljø, hvor børn træffer beslutninger nu og senere i livet, når de bliver voksne.

Mere specifikt blev kompetencerne udviklet med følgende overordnede mål om at udstyre børn og unge med viden, færdigheder, holdninger og adfærd med henblik, så de bliver i stand til at:

- 1) **forvalte pengene effektivt på kort og lang sigt.** Dette mål har f.eks. til formål at sikre, at børn ved, hvordan og hvorfor det er vigtigt at opbevare penge sikkert, og at de kan opstille et budget, så de kan styre deres basale udgifter og indtægter.
- 2) træffe sunde og informerede finansielle beslutninger, være bevidste om deres konsekvenser og vide, hvor de kan få hjælp. Dette mål understreger betydningen af at bibringe børn og unge de nødvendige færdigheder til at handle ansvarligt i forhold til penge, herunder betydningen af at sætte penge til side til nødsituationer og føle sig sikre ved at søge hjælp, hvis de får behov for det.
- 3) **have en grundlæggende forståelse af det økonomiske og finansielle landskab.** Dette mål har til formål at sikre, at børn og unge generelt kender de vigtigste finansielle produkter og tjenesteydelser samt de vigtigste organers rolle i det økonomiske og finansielle system (herunder skattemæssige aspekter).
- 4) **være tilstrækkeligt forberedt på de økonomiske og finansielle aspekter af voksenlivet.** Dette mål har til formål at sikre, at børn og unge har de nødvendige finansielle kompetencer til at træffe en bred vifte af personlige økonomiske beslutninger, der er relevante for deres voksenliv.

Disse mål førte til udviklingen af kompetencerne og var inspireret af OECD/INFE's eksisterende arbejde om unges finansielle forståelse, herunder den definition af finansiell forståelse, der anvendes i OECD's PISA-vurdering af finansiell forståelse¹⁰:

"Finansiell forståelse er viden om og forståelse af finansielle begreber og risici samt færdigheder og holdninger til at anvende en sådan viden og forståelse med henblik på at træffe effektive beslutninger på tværs af en række finansielle sammenhænge, forbedre den enkeltes og samfundets finansielle velfærd og muliggøre deltagelse i det økonomiske liv".

1.2.2. Dimensioner

Rammen identificerer de kompetencer, der er mest relevante for privatøkonomien. I lighed med rammen for voksne omfatter denne ramme tre dimensioner, der er vigtige for at støtte finansiell forståelse gennem hele livet:

- **bevidsthed, viden og forståelse**
- **færdigheder og adfærd** samt
- **holdninger.**

Det skal bemærkes, at disse tre dimensioner ikke angives udtrykkeligt i rammen. De identificeres i stedet gennem de verber, der anvendes til at beskrive kompetencerne, og er mærket med tags i MS Excel-værktøjet (se afsnit 2.3.1 og bilag A). Ved læsning og anvendelse af rammen bør det tages i betragtning, at kompetencerne af hensyn til overskueligheden kun mærket med tags for dimensionerne "viden", "adfærd" eller "holdninger". For nogle kompetencer kan sondringen mellem viden, adfærd og holdninger dog være udvisket, visse kompetencer vedrørende viden eller adfærd kan også bidrage til udviklingen af holdninger inden for finansiell forståelse.

1.2.3. Aldersgrupper

I rammen tages der udgangspunkt i betydningen af at skabe et grundlag for finansiell forståelse i en tidlig alder: Der fastsættes finansielle kompetencer for børn og unge fra seks år. I overensstemmelse med OECD's henstilling fra 2020 om finansiell forståelse¹¹ anerkendes det imidlertid også, at det er vigtigt at udvikle finansiell forståelse så tidligt som muligt, herunder, hvor det er relevant, for børn under seks år.

I erkendelse af, at børn er en meget heterogen gruppe, og at kompetencer bør være alderssvarende, præsenteres kompetencerne for tre forskellige aldersgrupper:

- **6-10 år**
- **11-15 år** og
- **16-18 år.**

¹⁰ PISA 2022 Financial Literacy Analytical and Assessment Framework: <https://www.oecd.org/pisa/sitedocument/PISA-2021-Financial-Literacy-Framework.pdf>.

¹¹ OECD Recommendation of the Council on Financial Literacy (2020) <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0461>.

Valget af aldersgrupper afspejler generelt udviklingen i uddannelsesniveauerne i hele EU (selv om der er særlige nationale forhold) og anerkender, at børn gradvist udvikler kompetencer over tid. Børns evne til at tilegne sig viden, udvikle færdigheder og opbygge motivation afhænger af deres alder. På visse områder skal børn først forstå finansielle koncepter og udvikle de rette færdigheder, så de kan udvise positiv adfærd, når de bliver ældre. Visse typer færdigheder og adfærd er i første omgang begrænset til en enkel kontekst og uddybes over tid (dvs. efterhånden som børnene bliver ældre): Børn skal have tilegnet sig de relevante kompetencer i de tidlige aldersgrupper, for at de kan beherske kompetencerne i de ældre aldersgrupper. Når rammen læses og anvendes, skal man være opmærksom på, at kompetencerne inden for rammen er udformet, så de er kumulative, dvs. at de kompetencer, der er angivet for yngre aldersgrupper, fortsat vil være relevante for ældre børn, og at kompetencerne for de ældre aldersgrupper forudsætter, at børn behersker kompetencerne fra de yngre aldersgrupper. For at sikre, at rammen er præcis, omfatter den ikke hele kompetenceudviklingen på tværs af aldersgrupper, og den fokuserer kun på de vigtigste kompetencer for hver alder.

1.2.4. Kontekst

Kompetencerne blev udviklet med den specifikke kontekst for børn og unge for øje. Mere specifikt blev følgende kontekstuelle områder — inspireret af PISA 2022 Financial Literacy Analytical and Assessment Framework — taget i betragtning:

- **uddannelse og arbejde**, hvor der tages udgangspunkt i, at nogle unge deltager i lønnet arbejde uden for skoletiden, og at unge, der nærmer sig afslutningen af den obligatoriske skolegang, skal træffe valg med hensyn til deres fremtidige uddannelses-, erhvervsuddannelses- og arbejdsforløb
- **hjem og familie** for at tage højde for, at mange økonomiske beslutninger, der træffes af børn og unge, træffes inden for rammerne af familien og husstandens økonomi. Denne kontekst afspejler også det forhold, at unge, der flytter hjemmefra, ofte flytter i delte boliger, der ikke er baseret på familieforhold.
- **individet**, hvor der tages udgangspunkt i, at unge allerede i en tidlig alder skal træffe økonomiske beslutninger for at opfylde personlige behov eller opnå personlige fordele, og at risici og ansvar i mange tilfælde bæres af den enkelte. Disse beslutninger kan omfatte grundlæggende personlige behov og fritid, ligesom der rettes fokus på betydningen af at beskytte personoplysninger.
- **samfundet**, hvor der fokuseres på betydningen af det bredere landskab, hvor beslutningerne træffes, og den indbyrdes sammenhæng mellem individuelle finansielle beslutninger, miljøet (f.eks. med hensyn til bæredygtig finansiering) og samfundet som helhed (f.eks. med hensyn til betaling af skat)

Selv om rammen dækker alle områder, der er relevante for børns og unges finansielle beslutningstagning i deres nuværende og fremtidige liv, fremhæver rammen også kompetencer på områder, der er særligt relevante i det nuværende finansielle landskab, f.eks. digitalisering, bæredygtighed og iværksætteri (se afsnit 2.2 for yderligere oplysninger).

2. Navigering i rammen for finansiell kompetence

2.1. Rammens struktur: indholdsområder

I overensstemmelse med strukturen i den fælles ramme for finansiell kompetence mellem EU og OECD-INFE for voksne er kompetencerne inden for denne ramme opdelt i fire indholdsområder: **1) penge og transaktioner, 2) økonomisk planlægning og forvaltning, 3)**

risiko og afkast og 4) det finansielle landskab. Disse indholdsområder opdeles derefter yderligere i emner (med et eller flere særlige underemner for hvert emne).

2.1.1. Indholdsområde 1: Penge og transaktioner

Dette indholdsområde dækker nogle af de mest grundlæggende kompetencer inden for viden, holdninger og adfærd i forbindelse med i) penge og valutaer, ii) indkomst, iii) priser, indkøb og betalinger og iv) finansielle opgørelser og kontrakter.

Kompetencerne på dette område vil gøre det muligt for børn at kende de vigtigste karakteristika ved penge, herunder deres værdi, den måde, hvorpå de kan udveksles for varer og tjenesteydelser, og betydningen af at holde styr på det personlige budget eller familiebudgettet.

Mere specifikt dækker dette indholdsområde kompetencer i forbindelse med de *forskellige former*, som penge kan antage, og hvordan man opbevarer, får adgang til og håndterer dem. De *indkomstrelaterede kompetencer* omfatter desuden kompetencer vedrørende indtægtskilder og den økonomiske modstandsdygtighed. Børn bør f.eks. forstå den forventede indkomst, de kan tjene, og tage hensyn hertil, når de træffer beslutninger om deres fremtidige karriere. De bør føle sig sikre ved at drøfte deres løn i jobsamtaler. Kompetencerne vedrørende *priser, indkøb og betalinger* omhandler, hvordan penge veksles til varer og tjenesteydelser, betalingsmetoder og pengeoverførsler. Disse kompetencer bør tilskynde børn til at søge de mest fordelagtige priser for varer og tjenesteydelser og de mest effektive metoder til at indkøbe dem. Endelig fokuserer kompetencerne vedrørende *finansielle opgørelser og kontrakter* på behovet for at holde styr på finansielle dokumenter og kontrakter.

2.1.2. Indholdsområde 2: Økonomisk planlægning og forvaltning

Dette indholdsområde dækker viden, færdigheder og holdninger i forbindelse i) budgetlægning/planlægning, ii) forvaltning og planlægning af indtægter og udgifter iii) opsparing og investering iv) pension og pensionsydelse og v) kredit. Hovedformålet med dette indholdsområde er at fastlægge de kompetencer, en person skal have for at planlægge og forvalte sin økonomi fra en tidlig alder.

Kompetencerne i forbindelse med *budgetlægning og planlægning*, f.eks. udarbejdelse af et budget og anvendelse af budgetredskaber, er afgørende for at opfylde personlige eller familiemæssige målsætninger på kort og lang sigt. Kompetencerne med hensyn til *forvaltning og planlægning af indtægter og udgifter* vedrører evnen til fra en tidlig alder at overvåge og forvalte de daglige udgifter og indtægter. God finansiell planlægning kræver forberedelse til uregelmæssige pengestrømme — en færdighed, der bliver mere relevant, efterhånden som børn vokser op. Kompetencerne inden for planlægning og forvaltning af finanser på mellemlang til lang sigt er også relevante i forbindelse med *opsparing og investering* samt *pension og pensionsydelse*. Kompetencerne vedrørende opsparing fokuserer på betydningen af at sætte penge til side (i stedet for at bruge dem omgående). Dette indholdsområde omfatter også kompetencer vedrørende de grundlæggende principper for investering og investeringsvalg og er generelt mest relevant for den ældste aldersgruppe. De grundlæggende kompetencer vedrørende pension og pensionsydelse skal danne grundlag for en positiv pensionsadfærd og dermed forberede børnene på fremtiden. Endelig fokuserer kompetencerne vedrørende *kredit* på de grundlæggende principper for låntagning og långivning for de yngste og på mere avancerede kompetencer (forskellige typer kredit, kreditansøgning, informationssøgning, konsekvenser af misligholdelse af lån og risikoen for overdreven gældsætning) for ældste.

2.1.3. Indholdsområde 3: Risiko og afkast

Dette indholdsområde dækker viden, færdigheder og holdninger i forbindelse med *i)* risici og afkast, *ii)* forholdet mellem finansiel risiko og afkast og *iii)* forsikring og styring af finansielle risici. Børn, der har tilegnet sig disse kompetencer, vil kunne sætte risici i forhold til afkast, og de vil kunne identificere og afbøde risici, når de træffer personlige økonomiske beslutninger.

For de yngste børn er kompetencerne begrænset til de kompetencer, der er knyttet til grundlæggende risiko- og forsikringsbegreber. Der lægges særlig vægt på (mere avancerede) kompetencer for de ældste børn i forbindelse med finansiel risiko, afvejning af investeringsrisiko og afkast og metoder til at mindske den finansielle risiko gennem diversificering.

2.1.4. Indholdsområde 4: Det finansielle landskab

Dette indholdsområde vedrører finansielle tjenesteydelser generelt og dækker viden, færdigheder og holdninger i forbindelse med *i)* finansielle produkter, tjenesteydelser og udbydere, *ii)* forbrugerbeskyttelse, *iii)* forbrugerrettigheder og -ansvar, *iv)* svindel og svig, *v)* finansiel uddannelse, finansielle oplysninger og finansiel rådgivning, *vi)* skatter og offentlige udgifter og *vii)* eksterne påvirkninger.

Det finansielle landskab formes i høj grad af de tilgængelige *finansielle produkter, tjenesteydelser og udbydere*. Børn bør fra en tidlig alder kunne skelne mellem enkle produkter og udbydere. Ældre børn bør være opmærksomme på betydningen af at sammenligne produkter og tjenesteydelser og føle sig sikre ved at "shoppe rundt". De bør desuden være i stand til at opdage enheder og være opmærksomme på udbydernes forpligtelser.

Kompetencer vedrørende *forbrugerbeskyttelse og rettigheder og ansvar* bør hjælpe børn med at navigere i det finansielle landskab. For de yngste børn bør disse kompetencer hjælpe dem med at være opmærksomme på den beskyttelse, der ydes ved lov, og det forhold, at de har både ansvar og rettigheder. De ældste børn bør få kendskab til mere specifikke forbrugerrettigheder og de finansielle udbydernes ansvar. De bør desuden kunne udøve deres rettigheder, f.eks. ved at indgive en klage.

Svindel og svig bliver stadig mere udbredt og medfører betydelige tab for forbrugerne. Børn bør tilegne sig de nødvendige kompetencer til at navigere i det finansielle landskab og sikre, at deres finansielle velfærd ikke bringes i fare som følge af svindel og svig. De bør have kendskab til forskellige typer svindel og svig og være opmærksomme på mistænkelige henvendelser. De yngste børn bør allerede forstå, at det er vigtigt at træffe enkle sikkerhedsforanstaltninger på internettet, og de ældste børn bør også kunne tage de nødvendige skridt, når de konfronteres med en mistænkelig (online) anmodning eller er blevet offer for svig eller svindel.

Det er vigtigt, at børn har adgang til *finansiel uddannelse, finansielle oplysninger og finansiel rådgivning*, der er pålidelig og så vidt muligt uafhængig. Dette indholdsområde omfatter børns mulighed for at indhente pålidelige oplysninger og den rolle, som finansiel uddannelse spiller. Det omhandler også, hvornår og hvor man kan søge finansiel rådgivning.

Skatter og offentlige udgifter er en uundværlig del af det finansielle landskab, som den enkelte skal håndtere gennem hele livet. De yngste børn bør få kendskab til forskellige former for skatter og deres anvendelse, mens de ældste børn bør udvikle en mere dybtgående forståelse af skattesystemet og være motiveret til at betale skat til tiden.

Endelig har kompetencerne vedrørende *eksterne påvirkninger* til formål at sikre, at børn er klar over, at eksterne faktorer kan påvirke den finansielle beslutningstagning, men også at deres finansielle beslutninger kan have en indvirkning på samfundet. Navnlig gruppepres, adfærdsmæssige tilbøjeligheder, reklamer og andre former for eksternt pres er relevante i denne sammenhæng.

2.2. Rammens tværgående dimensioner

2.2.1. Digital finansforståelse

Digitale teknologier integreres i stigende grad i folks dagligdag og anvendes også i højere grad i den finansielle sektor, og denne udvikling blev fremskyndet af covid-19-pandemien. Finansielle produkter og tjenesteydelser udbydes nu i stigende grad digitalt.

Mange unge EU-borgere kan betragtes som digitalt "indfødte", efterhånden som de er vokset op i informationsalderen. De kan nemt få adgang til digitale teknologier og har ofte gode digitale kompetencer. Disse færdigheder betyder imidlertid ikke automatisk, at de også har digitale finansielle færdigheder. Overdreven tillid til digitale finansielle tjenesteydelser kan føre til dårlige finansielle beslutninger og resultater. Denne ramme lægger derfor stor vægt på kompetencer inden for digital finans. Disse kompetencer er formuleret på en fleksibel måde, så der kan tages hensyn til den fremtidige udvikling.

Kompetencer inden for digital finans vedrører bevidsthed og færdigheder inden for digitale finansielle tjenester, herunder digitale aktiver, digitale værktøjer eller digitale medier, der er relevante for privatøkonomien. Eftersom digitale kompetencer er relevante på tværs af rammen, er de ikke grupperet i et særskilt afsnit. I stedet er de integreret på tværs af alle indholdsområder og fremhævet med blå for at gøre det lettere at spore dem. Eksempler herpå er kompetencer vedrørende digitale betalingsmetoder, digitale finanskoncepter (f.eks. gamification og kryptoaktiver), beskyttelse af personoplysninger på internettet, digitale finansielle produkter og tjenesteydelser, onlinesvind og -svig samt cyberrisici.

2.2.2. Kompetencer vedrørende bæredygtig finansiering

Forbrugerne bliver stadig mere bevidste om bæredygtighed i deres dagligdag, herunder deres personlige økonomiske beslutninger. Bæredygtige finansielle produkter og tjenesteydelser er vokset kraftigt i EU, og EU-lovgivningen vedrørende bæredygtig finansiering udvikles hurtigt. Dette giver enkeltpersoner mulighed for at tilpasse finansielle beslutninger til deres bæredygtighedspræferencer.

I modsætning til rammen for voksne omfatter rammen for børn kun grundlæggende kompetencer vedrørende bæredygtig finansiering i betragtning af dens relative kompleksitet. Børn bør f.eks. kunne forstå, hvordan indkøbsadfærd påvirker miljøet, og hvordan bæredygtighedsaspekter (miljømæssige, sociale og ledelsesmæssige aspekter) hænger sammen med finansielle spørgsmål.

I lighed med digitale kompetencer indarbejdes kompetencer vedrørende bæredygtig finansiering horisontalt i de fire indholdsområder og er fremhævet med grønt, så de træder tydeligt frem.

2.2.3. Medborgerskabskompetencer

Denne ramme fremhæver også (med orange) finansielle kompetencer, der kan fremme en følelse af fællesskab og tilskynde til civilt ansvarlig finansiell adfærd. Eksempler herpå er

forståelsen af, hvorfor staten opkræver skatter, eller hvorfor donation af penge er noget andet end långivning.

2.2.4. Iværksætterkompetencer

I EU's kompetenceramme for iværksætterkultur defineres iværksætteri som en initiativfølelse og evnen til at omsætte idéer til handling, idéer, der skaber værdi for andre end én selv¹². Initiativ og iværksætterånd er en tværgående nøglekompetence, som alle borgere har brug for til personlig udfoldelse og udvikling, aktivt medborgerskab, social inklusion og beskæftigelse i vidensamfundet.

Ved at medtage iværksætterkompetencer i denne ramme (fremhævet med lyserødt) får børn mulighed for at udvikle iværksættertankegang, så de kan omsætte idéer til konkrete forretningsprojekter eller projekter med en social eller miljømæssig indvirkning¹³. Som eksempler kan nævnes tilliden til at håndtere simple transaktioner i en virksomhed og at være motiveret til at lære om, hvordan finanspolitikken kan støtte iværksættervirksomhed. Iværksætterkompetencer er fremhævet med lyserødt i rammen.

2.2.5. Kompetencer, der er relevante, når børnene bliver voksne

Excel-værktøjet, der er udviklet til at navigere i rammen (se næste afsnit), gør det muligt for fagfolk at identificere de kompetencer, der er mest relevante for børnene, når de nærmer sig voksenlivet, dvs. typisk når de bliver myndige eller afslutter obligatorisk skolegang (ikke fremhævet i tekstudgaven af rammen). Da myndighedsalderen eller alderen for obligatorisk skolegang varierer fra medlemsstat til medlemsstat, kan der være behov for tilpasninger, når tagget anvendes i en bestemt medlemsstat. Som eksempler kan nævnes kompetencer i forbindelse med finansielle kontrakter, fremtidig uddannelse eller karrierevalg og betaling af skat, uanset hvilken aldersgruppe kompetencen er udviklet til.

2.3. Værktøj til filtrering af kompetencer

Politiske beslutningstagere, lærere og undervisere skal eventuelt udpege et udvalg af kompetencer for at skræddersy indholdet til deres målgruppes specifikke behov. Rammen er omfattende og tager dermed højde for en stor gruppe af mulige brugere, men den kan nemt tilpasses mere målrettede initiativer.

Fremtidige brugere af rammen kan f.eks. nemt vælge kompetencer, der er relevante for en af de tre aldersgrupper. Rammen kan også tilpasses ved at udtrække kompetencer, der er specifikt relevante for visse emner, f.eks. planlægning eller opsparing.

Som for voksenrammen er der udviklet en Excel-database for at gøre det lettere for brugerne at gennemse og filtrere kompetencer. Kompetencer kan filtreres på grundlag af et emneområde eller inden for de tre dimensioner (bevidsthed/viden/forståelse, færdigheder/adfærd eller holdninger). Der anvendes desuden forskellige tags til at markere kompetencer inden for digital finans, kompetencer vedrørende bæredygtig finansiering, sociale kompetencer, iværksætterkompetencer og kompetencer, der er relevante for børn, når de bliver myndige eller

¹² Den europæiske kompetenceramme for iværksætterkultur (EntreComp), <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1317&langId=en>.

¹³ Bemærk, at iværksætterkompetencer for voksne er omfattet af en særskilt EU-ramme, EntreComp, og derfor ikke indgår i rammen for finansiell kompetence for voksne. OECD/INFE har også udviklet en [central kompetenceramme for finansiell forståelse for mikrovirksomheder og små og mellemstore virksomheder](#).

afslutter obligatorisk skolegang. I fremtiden kan der overvejes yderligere tags, og brugerne opfordres til at tilføje yderligere tags for at tilpasse rammen til deres behov.

2.3.1. Identifikation af kompetencer i forbindelse med viden, holdninger og adfærd

For at forenkle rammens struktur i forhold til rammen for voksne angives de tre dimensioner viden, holdninger og adfærd ikke udtrykkeligt i denne ramme.

I stedet kan kompetencer vedrørende viden, holdninger og adfærd identificeres ved hjælp af tags i Excel-værktøjet eller gennem listen over verber vedrørende viden, holdninger og adfærd som beskrevet ovenfor og i bilag A.

3. Udbredelsen af rammen

Udbredelsen og anvendelsen af rammen er frivillig, men der er overvejet flere foranstaltninger for at støtte udbredelsen. Kommissionen og OECD/INFE vil fortsat yde støtte i udbredelsesfasen, som indledes i slutningen af 2023. De vil tilbyde en platform, hvor politiske beslutningstagere og interessenter kan udveksle bedste praksis og erfaringer **og stimulere en udveksling mellem medlemsstater og interessenter** for at støtte gennemførelsen af rammen.

Annex A Kortlægning af dimensioner: verber

Ved udarbejdelsen af rammen blev der anvendt forskellige verber til at knytte hver kompetence til en af de tre dimensioner, inden for hvilke kompetencerne blev udviklet: i) viden/bevidsthed/forståelse, ii) færdigheder/adfærd og iii) holdninger. Dimensionen for hver kompetence kan identificeres ved at tjekke verbet i nedenstående liste (bemærk: dimensionerne er tagget separat i Excel-værktøjet).

Kompetencer, der indledes med verber som f.eks. "(er) bekendt med" og "ved", tages i betragtning under "Viden, bevidsthed og forståelse", mens kompetencer, der indledes med verber som f.eks. "Betegner" og "Evaluerer", tages i betragtning under "Færdigheder og adfærd". Kompetencer vedrørende dimensionen "Holdninger" identificeres ved hjælp af f.eks. "føler sig sikker ved at" eller "(er) motiveret til".

Når modalverbet "kan" går forud for et handlingsverbum, viser det, at kompetencen kræver en evne til at udvise en færdighed eller adfærd, *hvis det er nødvendigt eller relevant*, dvs. at det ikke kræves, at en person udviser denne færdighed eller adfærd som sådan, for at vedkommende kan anses for at have finansielle færdigheder. Kompetence 63 lyder f.eks.: "[Kan bruge digitale metoder til at betale for en vare/tjenesteydelse eller overføre penge på en sikker måde \(f.eks. med en telefon\)](#)". I dette tilfælde bør en person med finansielle færdigheder have evnen til at anvende digitale betalingsmetoder, *hvis det er nødvendigt*, men er ikke forpligtet til rent faktisk at anvende dem for at blive anset for at have finansielle færdigheder.

Ved læsning og anvendelse af rammen bør det tages i betragtning, at kompetencerne af hensyn til overskueligheden kun mærket med tags for dimensionerne "viden", "adfærd" eller "holdninger". For nogle kompetencer kan sondringen mellem viden, adfærd og holdninger dog være udvisket, visse kompetencer vedrørende viden eller adfærd kan også bidrage til udviklingen af holdninger inden for finansiell forståelse.

Viden, bevidsthed og forståelse	Færdigheder og adfærd	Holdninger
---------------------------------	-----------------------	------------

• (Er) bekendt med • Forstår (et begreb) • Har kendskab til • Erkender • Anerkender • Relaterer • Forstår	• Vurderer • Analyserer • Værdsætter • Beregner • Kontrollerer • Vælger • Sammenligner • Gennemfører • Overvejer • Beskriver • Udvikler • Differentierer • Skelner • Udarbejder • Evaluerer • Udveksler • Øver • Forklarer • Finder • Giver eksempler • Identificerer • Forespørger • Investerer • Lister • Opstiller • Overvåger • Betegner • Betaler • Prioriterer • Beskytter • Lægger • Reducerer • Anmoder	• Føler sig sikker ved at • (Er) forsigtig • (Er) motiveret til • (Er) villig til
---	---	--

	• Modstår • Sparer op • Søger • Begynder (at planlægge) • Tager hensyn til • Tror • Anvender	
--	--	--

Disse definitioner er fastsat i de eksisterende EU-retsakter, bygger på de relevante definitioner eller bestemmelser i eksisterende EU-retsakter eller er baseret på OECD's globalt anerkendte politikinstrumenter og publikationer. I nogle tilfælde er disse definitioner blevet forkortet eller forenklet. I de tilfælde, hvor definitionerne er blevet forkortet, forenklet eller indført udelukkende med henblik på dette dokument, udgør de ikke en fast juridisk definition.

Udtryk, der er defineret i denne ordliste, er fremhævet med kursiv i rammens tekst.

- **Kryptoaktiv:** en digital gengivelse af værdi eller rettigheder, som kan overføres og lagres elektronisk ved hjælp af distributed ledger-teknologi eller lignende teknologi (*2020/0265 (COD), forslag til forordning om markeder for kryptoaktiver*)
- **Finansiell forståelse:** en kombination af finansiell bevidsthed, viden, færdigheder, holdninger og adfærd, som er nødvendig for at træffe solide finansielle beslutninger og i sidste ende opnå individuel økonomisk velfærd (*Recommendation of the OECD Council on Financial Literacy, 29. oktober 2020*)
- **Uddannelse i finansiell forståelse:** den proces, hvorved finansielle forbrugere/investorer forbedrer deres forståelse af finansielle produkter, begreber og risici, og hvorved de gennem oplysninger, instruktion og/eller objektiv rådgivning udvikler de færdigheder og den sikkerhed, der kræves, så de bliver mere bevidste om finansielle risici og muligheder, kan træffe informerede valg, ved, hvor de skal henvende sig for at få hjælp, kan træffe andre effektive foranstaltninger for at forbedre deres økonomiske velfærd (*OECD/INFE High-level Principles on National Strategies for Financial Education, godkendt af G20-lederne i 2012*)
- **Økonomisk modstandsdygtighed:** enkeltpersoners eller husstandes evne til at modstå og håndtere negative chok med finansielle konsekvenser og komme på fode igen efter en sådan situation (*G20/OECD-INFE 2021 Report on Supporting Financial Resilience and Transformation through Digital Financial Literacy*)
- **Økonomisk velfærd:** den enkeltes økonomiske velfærd anses for at være under kontrol, og vedkommende føler sig sikker, har frihed og er modstandsdygtig med hensyn til den nuværende og fremtidig økonomiske situation baseret på objektive og subjektive faktorer og under hensyntagen til individuelle og aggregerede kontekstuelle faktorer (*OECD/INFE working definition juli 2023*).
- **Gamification:** anvendelse af typiske spillementer (f.eks. scoring af point, konkurrence med andre og spilleregler) på andre aktivitetsområder, typisk som en onlinemarkedsføringsteknik for at tilskynde til at anvende et produkt eller en tjenesteydelse
- **Grønvaskning:** den praksis, der består i at opnå en urimelig konkurrencefordel ved at markedsføre et finansielt produkt som miljøvenligt, selv om det i virkeligheden ikke opfylder grundlæggende miljøstandarder (baseret på bestemmelserne i *forordning (EU) 2020/852 om fastlæggelse af en ramme til fremme af bæredygtige investeringer*).

- **Uvildig:** i dette dokument forstås ved "uvildig" upartisk og fri for interessekonflikter. Bemærk, at dette ikke er en EU-retlig definition

- **Uafhængig investeringsrådgivning** (eller uafhængig finansiell rådgivning i forbindelse med denne ramme): rådgivning, som et investeringsselskab yder til en kunde på et uafhængigt grundlag, hvor dette investeringsselskab opfylder en række krav, navnlig med hensyn til et tilstrækkeligt udvalg af finansielle instrumenter samt begrænsninger for gebyrer, provisioner eller andre penge- og naturalieydelser, der betales af tredjemand i forbindelse med leveringen af tjenesteydelsen til en kunde (baseret på bestemmelserne i *direktiv 2014/65/EU om markeder for finansielle instrumenter*)

- **Betalingskonto med basale funktioner:** betalingskonto, der gør det muligt for forbrugerne at gennemføre visse transaktioner, f.eks. som minimum at indsætte midler, hæve kontanter og udføre og modtage betalingstransaktioner, herunder kredittransaktioner, til og fra tredjemand (baseret på bestemmelserne i *direktiv 2014/92/EU om sammenlignelighed af gebyrer i forbindelse med betalingskonti, flytning af betalingskonti og adgang til betalingskonti med basale funktioner*)

- **Personoplysninger:** enhver form for information om en identificeret eller identificerbar fysisk person ("den registrerede"); ved identificerbar fysisk person forstås en fysisk person, der direkte eller indirekte kan identificeres, navnlig ved en identifikator som f.eks. et navn, et identifikationsnummer, lokaliseringsdata, en onlineidentifikator eller et eller flere elementer, der er særlige for denne fysiske persons fysiske, fysiologiske, genetiske, psykiske, økonomiske, kulturelle eller sociale identitet (*forordning (EU) 2016/679 om beskyttelse af fysiske personer i forbindelse med behandling af personoplysninger og om fri udveksling af sådanne oplysninger*)

- **Bæredygtig investering:** en investering i en økonomisk aktivitet, som bidrager til et miljømæssigt mål, eller en investering i en økonomisk aktivitet, som bidrager til et socialt mål, eller en investering i menneskelig kapital eller økonomisk eller socialt dårligt stillede lokalsamfund, forudsat at sådanne investeringer ikke er til væsentlig skade for nogen af disse mål, og at de virksomheder, der investeres i, følger god ledelsespraksis (baseret på definitionen i *forordning (EU) 2019/2088 om bæredygtighedsrelaterede oplysninger i sektoren for finansielle tjenesteydelser*)

Annex C

Institutioner, der deltager i undergruppen om finansiel uddannelse under EU's regeringsekspertgruppe om finansielle tjenesteydelser i detailledet (GEGRFS)

MS	Institution
AT	Centralbank
AT	Forbundsministeriet for uddannelse, videnskab og forskning
AT	Forbundsfinansministeriet
BE	Myndigheden for finansielle tjenesteydelser og markeder
BG	Ministeriet for uddannelse og videnskab
BG	Finansministeriet
CY	Cyperns centralbank
CY	Ministeriet for uddannelse, kultur, sport og ungdom
CZ	Finansministeriet
DE	Forbundsfinanstilsynet
DK	Børne- og Undervisningsministeriet.
DK	Uddannelses- og Forskningsministeriet
EE	Ministeriet for uddannelse og forskning
EE	Finansministeriet
EL	Undervisnings- og religionsministeriet
ES	Økonomiministeriet
ES	Undervisningsministeriet
FI	Den nationale uddannelsesstyrelse
FI	Ministeriet for uddannelse og kultur
FI	Finansministeriet (departementet for finansielle markeder)
FI	Justitsministeriet
FR	Frankrigs centralbank
FR	Undervisningsministeriet
FR	Økonomi- og finansministeriet
HR	Agenturet for erhvervs- og voksenuddannelse
HR	Finansministeriet
HR	Agenturet for uddannelse og oplæring af undervisere
HU	Finansministeriet
HU	Ministeriet for menneskelige ressourcer
IE	Undervisningsministeriet
IE	Finansministeriet
IT	Italiens centralbank
IT	Virksomheds- og erhvervskommissionen

IT	Finansministeriet
IT	Undervisningsministeriet
LT	Ministeriet for uddannelse, videnskab og sport
LT	Finansministeriet
LU	Finansministeriet
LV	Letlands centralbank
LV	Undervisningsministeriet
MT	Myndigheden for finansielle tjenesteydelser
MT	Finans- og beskæftigelsesministeriet,
MT	Ministeriet for social retfærdighed og solidaritet, familien og børns rettigheder
MT	Undervisningsministeriet
NL	Finansministeriet
PL	Finansministeriet
PL	Ministeriet for uddannelse og videnskab
PT	Det nationale agentur for erhvervsmæssige kvalifikationer
PT	Portugals centralbank
PT	Undervisningsministeriet
PT	Den portugisiske kommission for værdipapirmarkeder
PT	Den portugisiske tilsynsmyndighed for forsikrings- og pensionskasser
RO	Finanstilsynet
RO	Undervisningsministeriet
RO	Finansministeriet
RO	Rumæniens centralbank
SE	Finanstilsynet
SI	Ministeriet for uddannelse, videnskab og sport
SI	Finansministeriet
SK	Ministeriet for uddannelse, videnskab, forskning og sport
SK	Finansministeriet

Indholdsområde 1: Penge og transaktioner

Emne	Aldersgrupper		
	Aldersgruppe 1 (6-10 år)	Aldersgruppe 2 (11-15 år)	Aldersgruppe 3 (16-18 år)
1.1 Penge og valuta	Pengeformer 1. Ved, at penge kan antage forskellige former, herunder pengesedler, mønter og elektroniske penge 2. Skelner mellem og kan navngive pengesedler og mønter, der anvendes i vedkommendes land eller region 3. Føler sig sikker ved at drøfte dagligdags økonomiske spørgsmål med familien og andre personer, som vedkommende har tillid til, i virkelige situationer	4. Evaluerer de forskellige pengeformers karakteristika og risici (herunder penge og valutaer med eller uden lovligt betalingsmiddel, i traditionel eller elektronisk form osv.)	
	Penges rolle/formål		

	5. Kan bruge penge til at opbevare og måle værdi samt til at betale for varer og tjenesteydelser 6. Forstår værdien af pengene		
	Opbevaring af og adgang til penge 7. Forstår, at penge kan opbevares på forskellige måder (hjemme, i en bank osv.) og kan tilgås på forskellige måder (fra pengeautomater, elektronisk osv.)	8. Ved, hvordan man hæver kontanter i en pengeautomat	9. Vælger de bedste måder at opbevare og få adgang til penge ud fra sikkerheds- og omkostningshensyn
	Håndtering af penge 10. Erkender, at folk har begrænsede pengebeløb til rådighed 11. Forstår, at det at give eller donere penge er noget andet end at låne penge ud	12. Er klar over, at valutaer eller pengesedler/mønter kan blive forældede	13. Kan forklare, hvorfor der er grænser for det beløb, der kan hæves eller overføres (f.eks. sikkerhedshensyn og bekæmpelse af hvidvask af penge)
	Udenlandske valutaer og vekselkurser 14. Forstår, at lande og regioner (f.eks. euroområdet) har deres egen valuta, der kan veksles til andre landes valuta	15. Kan beregne beløbet i udenlandsk valuta på grundlag af vekselkursen	17. Veksler valutaer under hensyntagen til valutakursomkostninger og -risici

		16. Ved, hvilken type udbydere af finansielle tjenesteydelser der kan tilbyde valutaveksling	18. Er klar over, at udsving i den relative værdi af valutaer kan påvirke købekraft, opsparing og gæld 19. Sammenligner omkostninger i forbindelse med valutaveksling mellem forskellige udbydere (herunder ved brug af pålidelige valutaomregningsværktøjer)
1.2 Indkomst	Indtægtskilder og -niveauer 20. Ved, at der er forskellige indtægtskilder og -former 21. Forstår, at nogle mennesker tjener mere end andre	22. Forstår kendetegnene ved og det forventede indkomstniveau for forskellige job og karriereforløb, herunder selvstændig erhvervsvirksomhed/iværksætteri, og føle sig sikker ved at træffe det første karrierevalg 23. Erkender, at folk i nogle lande har ret til en mindsteløn, når de arbejder 24. Identificerer forskellige indtægtskilder (f.eks. indkomst fra arbejde, finansiell indkomst, husleje, sociale ydelser, overskud fra erhvervsvirksomhed osv.) og forstår, at nogle kilder ikke er lovlige	25. Forstår, hvad indkomstskat er, og hvordan den beregnes af indkomst (forskellen mellem brutto- og nettoindkomst) 26. Har kendskab til den grundlæggende lovgivning om løn og anden indkomst og føler sig sikker ved at søge juridisk bistand, hvis vedkommende behandles uretfærdigt. 27. Føler sig sikker ved at diskutere løn ved jobansøgning 28. Overvejer det forventede indkomstniveau, når et karrierevalg træffes, eller en forretningsidé forfølges, og er motiveret til at træffe valg/planlægge for at opnå den indkomst, vedkommende forventer i fremtiden 29. Er klar over, at staten griber ind på forskellige måder med hensyn til individuel indkomst (med skatter, tilskud og sociale ydelser)
	Indkomstbehov 30. Er klar over, at indkomst bidrager til den økonomiske velfærd for en selv, familien og samfundet	31. Forstår, at forskellige mennesker kan have forskellige indkomstbehov, og at disse kan ændre sig gennem hele livet på	33. Foretager et skøn over sine fremtidige indkomstbehov, herunder den indkomst, der er nødvendig for videregående uddannelse og/eller erhvervsuddannelse

		grund af forskellige faktorer (f.eks. forskellige behov alt efter livsstadier, familiebehov, uforudsete begivenheder osv.) 32. Forstår fordelene ved at have en videregående uddannelse med hensyn til jobmuligheder og fremtidig indkomst	34. Er villig til at tage skridt til at opnå eller øge egen indkomst, hvis det er nødvendigt (f.eks. lejlighedsvis job/feriejob osv.) 35. Begynder at planlægge sin fremtidige uddannelse/erhvervsuddannelse for at sikre en indkomst gennem hele livet
1.3 Priser, indkøb og betalinger	Priser 36. Skelner mellem prisen på og værdien af en vare eller tjenesteydelse 37. Sammenligner lignende produkter efter priser og forstår, at en produkt eller tjenesteydelse kan være prissat for højt 38. Kender priserne på basisprodukter, herunder fødevarer	39. Er klar over, at priserne på varer og tjenesteydelser kan stige med tiden (inflation) 40. Forstår, at der er en forskel mellem engros- og detailpriser, mellem producentpriser og forbrugerpriser og mellem pris pr. stk. og samlet pris 41. Ved, at visse goder er offentlige (f.eks. den offentlige park), og ved, at omkostningerne bæres af samfundet 42. Tager hensyn til andre kriterier end pris, når der vælges et produkt (herunder kvalitet, vilkår og betingelser, miljø, sociale og ledelsesmæssige hensyn osv.), og tager samtidig hensyn til den personlige indkomstsituation og andre omstændigheder	44. Analyserer faktorer, der kan være afspejlet i den endelige pris på en vare/tjenesteydelse (konkurrence, udbud og efterspørgsel, kvalitet, innovation, reklame, afgifter osv.) 45. Føler sig sikker ved at forhandle sig frem til en rimelig pris, når dette er muligt og hensigtsmæssigt

		43. Anvender hovedregning til at estimere den endelige pris på en vare eller tjenesteydelse (inkl. rabatter)	
	Køb 46. Forstår, at de penge, man har brugt på at købe en vare/tjenesteydelse, ikke kan bruges på andet 47. Skelner mellem behov og ønsker, inden et køb planlægges 48. Modstår fristelsen til impuls køb 49. Kontrollerer, at byttepenge og kvitteringer er korrekte, og føler sig sikker ved at påpege det, hvis dette ikke er tilfældet 50. Overvejer at genanvende eller genbruge eksisterende varer, inden et nyt køb overvejes	43. Anvender hovedregning til at estimere den endelige pris på en vare eller tjenesteydelse (inkl. rabatter) 51. Er klar over, at nogle produkter/tjenesteydelser sælges samlet 52. Er klar over, at brugen af visse produkter/tjenesteydelser medfører yderligere omkostninger (f.eks. vedligeholdelses- eller brugsomkostninger) 53. Opstiller og prioriterer udgiftspræferencer 54. Sammenligner fordele og ulemper ved at købe fra forskellige forretninger og kanaler (herunder onlinehandel på sikre websteder) 55. Føler sig sikker ved at afvise tilbud om produkter/tjenester, der ikke er nødvendige, ikke er ønskede eller ikke er tilfredsstillende (f.eks. påtrængende pop-up-vinduer eller online reklamer, influencere, socialt pres osv.) 56. Er klar over, at virksomheder, der tilbyder noget "gratis", i sidste ende opnår indtægter på andre måder.	57. Er motiveret til at handle på en retfærdig og ærlig måde, når et køb overvejes, og undgå at bidrage til uformelle økonomiske aktiviteter, f.eks. at undgå forfalskede produkter, anmode om en regning/kvittering, når der foretages et køb. 58. Anvender pålidelige onlinesammenligningsværktøjer, som sammenligner pris, kvalitet vilkår og betingelser for varer og tjenesteydelser 59. Tager hensyn til både kort- og langsigtede faktorer, når der træffes beslutninger om udgifter (indkomstbegrænsninger, familiebehov, uforudsete udgifter, miljøet samt sociale og etiske hensyn) 60. Søger at lære mere om en vares eller tjenesteydelses oprindelse, produktionsforhold samt miljømæssige og sociale virkninger og ledelsesresultaterne for den virksomhed, der udbyder den 61. Tager højde for, hvordan inflation kan påvirke prisen på varer og tjenesteydelser, og købekraften

	Betalingsmetoder og pengeoverførsler 62. Har kendskab til de forskellige metoder til betaling og overførsel af penge (f.eks. kontanter, digitale betalinger, køb i spil), der findes i landet for denne aldersgruppe	63. Kan bruge digitale metoder til at betale for en vare/tjenesteydelse eller overføre penge på en sikker måde (f.eks. med en telefon) og analyserer potentielle risici og omkostninger	64. Føler sig sikker ved at håndtere simple transaktioner inden for en virksomhed, f.eks. en forretning eller en markedsbod (familievirksomhed/feriejob)
1.4 Finansielle opgørelser og kontrakter	Finansielle opgørelser og kontrakter	65. Forstår hovedelementerne i en lønseddel 66. Forstår, at visse finansielle dokumenter og kontrakter, der har juridiske konsekvenser, bør læses omhyggeligt, inden de underskrives og opbevares 67. Forstår, at underskrivelsen af en kontrakt på papir eller digitalt kan gøre en juridisk forpligtet til at betale, og at undladelse heraf kan have negative konsekvenser 68. Forstår, at folk skal have en vis alder for at kunne underskrive en	69. Gemmer kvitteringer og andre relevante vigtige finansielle dokumenter (garantibeviser, betalingsoversigter, lønsedler, regninger, kvitteringer osv.) på papir eller digitalt og kan finde dem frem 70. Udfylder de finansielle formularer omhyggeligt og nøjagtigt 71. Er klar over betydningen af regelmæssigt at læse dokumenter fra finansielle institutioner og rette henvendelse i tilfælde af fejl

		kontrakt, begynde at arbejde eller etablere en virksomhed	
--	--	--	--

Indholdsområde 2: Økonomisk planlægning og forvaltning

Emne	Aldersgrupper		
	Aldersgruppe 1 (6-10 år)	Aldersgruppe 2 (11-15 år)	Aldersgruppe 3 (16-18 år)
2.1 Budgetlægning/planlægning	Udarbejdelse af et budget 72. Forstår begrebet budget og at sætte tæring efter næring	73. Udarbejder og tilpasser et personligt budget eller husstandsbudget for at opfylde kortsigtede og langsigtede mål 74. Kan opstille et simpelt budget for en lille virksomhed eller et projekt (iværksættere)	75. Anvender enkle og pålidelige budgetteringsværktøjer fra uvildige udbydere, herunder mobilapps og -programmer

2.2 Forvaltning og planlægning af indtægter og udgifter	Overvågning og forvaltning af faste indtægter og udgifter 76. Overvejer forskellige muligheder for at bruge lommepenge, gaver og andre indtægter 77. Forstår behovet for at prioritere visse udgifter, især når indkomsten er begrænset	78. Skelner mellem faste og uregelmæssige indtægter og mellem forventede og uventede udgifter 79. Overvåger og forvalter aktivt indtægter og udgifter 80. Skelner mellem personlig økonomi og familiemæssig/husstandsøkonomi 81. Er klar over, at familie-, samfunds- og sociokulturelle aspekter ofte spiller en rolle i udarbejdelsen af et budget og forvaltningen af penge, herunder til velgørende formål	82. Føler sig sikker ved at planlægge og overvåge egne udgifter under hensyntagen til forventede og faktiske indtægter 83. Forvalter den personlige økonomi, husstandens økonomi og virksomhedsøkonomien separat, når det er relevant 84. Betaler regninger og overholder andre finansielle forpligtelser til tiden for at undgå morarenter og andre negative konsekvenser
	Forvaltning af uregelmæssige og uventede indtægter og udgifter	85. Træffer informerede beslutninger om anvendelsen af uventede indtægter, f.eks. gaver, ekstra lommepenge osv.	86. Sætter penge til siden for at betale uregelmæssige/uventede udgifter (dvs. opsparing til nødsituationer) 87. Søger aktivt metoder til at tilpasse indtægter eller udgifter efter behov i tilfælde af uventede udgifter og udsving i indtægterne
2.3 Opsparing	Opsparingsmål og -prioriteter		

	88. Kender fordelene ved at begynde at spare op og at have opsparingsmål fra en tidlig alder 89. Udvikler en vane med at spare nogle af lommepengene eller andre indtægter op	90. Identificerer realistiske og specifikke opsparingsmål og opstiller en plan for at nå dem 91. Prioriterer opsparing til et mål frem for vilkårligt forbrug	92. Kan overvåge gennemførelsen af vedkommendes egen finansielle plan/opsparingsplan for at opdage eventuelle mangler mellem mål og resultater og træffe foranstaltninger til at nå målet
	Faktorer, der påvirker opsparingen 93. Forstår, at man kan få renter, når man sparer op i en bank eller en anden finansiell institution	94. Forstår forholdet mellem inflation, renter (nominel/real) og opsparing 95. Skelner mellem simpel rente og renters rente	96. Kan tage højde for inflationen og rentesatserne, når der træffes beslutninger om opsparing
	Valg af opsparingsmetode 97. Forstår, at man kan spare penge op fysisk (f.eks. hjemme) eller på en indlånskonto i en finansiell institution	98. Har kendskab til forskellige opsparingsmuligheder og ved, at de kan variere med hensyn til beskyttelse, tidshorisont og forventet afkast	99. Føler sig sikker ved at vælge egnede opsparingsprodukter 100. Sammenligner og vælger forskellige opsparingsmuligheder på grundlag af deres karakteristika (rentesatser, gebyrer, skatter, regler for hævning og eventuelle miljømæssige, sociale og ledelsesmæssige aspekter), også ved at bruge pålidelige og uvildige digitale sammenligningsværktøjer

	Forvaltning af opsparing	101. Overvåger opsparingen og foretager de nødvendige justeringer 102. Har kendskab til pålidelige digitale opsparingsværktøjer	103. Anerkender og bruger pålidelige og uvildige digitale værktøjer til forvaltning af opsparing
--	---------------------------------	---	---

2.4 Investering	Grundlæggende principper for investering 104. Forstår investeringsmålene og forstår, at investering ikke er det samme som opsparing	105. Forstår, hvad en fondsbørs er, og hvad kapitalmarkeder generelt er, og kan identificere investeringsprodukter (aktier, obligationer og investeringsfonde) 106. Er klar over de risici, der er forbundet med at investere	107. Kan beregne afkastet af en investering 108. Kan anvendt uvildige oplysninger om investeringer (herunder via pålidelige digitale værktøjer) 109. Overvåger regelmæssigt eventuelle investeringer 110. Forstår konsekvenserne af at være aktionær, obligationsindehaver eller investor i en fond
	Valg af investeringer	111. Er klar over, at en investerings hidtidige resultater ikke er garanti for fremtidige resultater, og at værdien af en investering kan påvirkes af flere faktorer (f.eks. makroøkonomiske og investeringsspecifikke faktorer)	112. Kan træffe investeringsbeslutninger baseret på sin egen investeringsprofil, risikotolerance og bæredygtighedspræferencer 113. Forstår forskellene, de vigtigste karakteristika, den skattemæssige behandling, risici og gebyrer for forskellige aktiver, herunder aktier, obligationer, investeringsfonde, råvarer og fast ejendom 114. Er klar over, at forskellige typer investeringsudbydere yder forskellige tjenester og opkræver forskellige gebyrer

	Kryptoaktiver og ny digital udvikling	115. Forstår begrebet gamification og dets indvirkning på investeringsbeslutninger	116. Er klar over, at kryptoaktiver kan være meget risikable og kan handles på en risikobetonet måde, og at visse kryptoaktiver muligvis ikke er reguleret ved lov 117. Tager hensyn til elementer vedrørende gamification, når der investeres gennem handelsplatforme og apps
	Bæredygtige investeringer	118. Er klar over, at nogle investeringer kan være forbundet med bæredygtighedsaspekter	119. Forstår begrebet ESG og dets tre dimensioner (miljø, sociale forhold og ledelse) 120. Overvejer investeringer ud fra egne bæredygtighedspræferencer
2.5 Pension og pensionsydelse	Pension og pensionsydelse 121. Forstår, at formålet med pensioner er at tilvejebringe en pensionsindkomst	122. Identificerer årsagerne til, at det er vigtigt at begynde at spare op til pension fra en tidlig alder	123. Udarbejder planer for aktiv opsparing til pensionering fra en tidlig alder for at sikre en tilstrækkelig pensionsindtægt 124. Forstår og sammenligner de vigtigste karakteristika, finansieringskilder, risici og typer af ydelser ved offentlige og private pensioner (herunder arbejdsmarkedsrelaterede og personlige pensioner)

2.6 Kredit	Låntagning og udlån 125. Skelner mellem lån (fra familie, venner eller banker) og udlån af penge	126. Er klar over fordelene, ulemperne og risiciene ved låntagning og udlån 127. Forstår, at et tilsagn om at tilbagebetale et lån skal indfries rettidigt, og at der kan være konsekvenser ved ikke at gøre det 128. Ved, at det koster penge at låne (f.eks. renter og lånegebyrer), og det samlede gælds niveau skal være holdbart over tid	129. Overvejer, hvornår det er mest hensigtsmæssigt at optage lån i stedet for at vente og spare op eller omvendt 130. Overvejer risici, omkostninger og potentielle fordele ved at låne penge
	Låntagning 131. Forstå begrebet lån	132. Har kendskab til forskellige typer kredit (f.eks. overtræk, kreditkort, forbrugerlån, studielån, realkreditlån osv.) 133. Er klar over, at betalingsordninger som "køb nu, betaler senere" er en form for kredit og kan have høje omkostninger 134. Skelner mellem lån med fast og variabel rente og mellem renteomkostninger og samlede låneomkostninger 135. Forstår konsekvenserne af misligholdelse af en kredit (f.eks. tvangsauktion og tilbagetagelse af varer) og risikoen for overdreven gældsætning	136. Kan beregne virkningen af renteudsving på tilbagebetaling af lån 137. Er motiveret til at have en positiv banksaldo (for at undgå overtræk) 138. Er motiveret til at søge efter og sammenligne kredittilbud, når det er nødvendigt (f.eks. studielån), baseret på relevante kriterier, herunder via pålidelige digitale værktøjer 139. Forstår, at adgang til kredit og kreditbetingelser afhænger af ansøgerens kreditværdighed (herunder eventuelle kredit scorer) 140. Er klar over, at der kan kræves en kautionist eller sikkerhedsstillelse for at yde kredit og begrænse risikoen i tilfælde af misligholdelse

			141. Føler sig sikker ved at søge hjælp hos relevante institutioner i tilfælde af økonomiske problemer eller uoverkommelig gæld 142. Føler sig sikker ved at vurdere omkostninger og risici i forbindelse med personlige projekter eller etablering af en virksomhed
--	--	--	---

Indholdsområde 3: Risiko og afkast

Emne	Aldersgrupper		
	Aldersgruppe 1 (6-10 år)	Aldersgruppe 2 (11-15 år)	Aldersgruppe 3 (16-18 år)
3.1 Identifikation af risiko og afkast	Begrebet risiko generelt, risikokilder og risici's indvirkning på den personlige økonomi 143. Identificerer forskellige typer og kilder til risici (f.eks. finansielle, økonomiske, miljømæssige, sundhedsmæssige og teknologiske) 144. Forstår, at visse livsbegivenheder (dvs. tab af job eller virksomhed, sygdom og ændringer i familiens sammensætning) og beslutninger kan have negative økonomiske konsekvenser for familiens økonomi	145. Overvejer den potentielle indvirkning på den personlige økonomi af livsbegivenheder og makrobegivenheder (krig, inflation og politisk ustabilitet)	146. Er motiveret til at søge oplysninger fra pålidelige kilder med henblik på at vurdere risici og afkast
3.2 Forholdet mellem finansiell risiko og afkast	Finansiell risiko	147. Forstår begrebet finansiell risiko og det forventede afkast for at påtage sig en sådan risiko 148. Er bevidst om sin egen finansielle risikotolerance, om, at den kan ændre sig	

		over tid, og om dens betydning, når der træffes finansielle beslutninger 149. Er klar over, at visse finansielle produkter er risikable på grund af deres egenskaber, og at investering i sådanne produkter kan føre til tab af penge (og at de endda kan være ulovlige)	
	Forholdet mellem finansiell risiko og afkast	150. Sætter afkast i forhold til den finansielle risiko, der påtages 151. Forstår, at investeringsmuligheder med potentielt høje afkast nødvendigvis er mere risikofyldte	152. Træffer finansielle beslutninger i overensstemmelse med egen risikotolerance og risiko- og afkastkarakteristikaene ved et finansielt produkt/en finansiell tjenesteydelse og udviser forsigtighed over for løfter om høje afkast 153. Er forsigtig med at investere i risikable finansielle produkter og tjenesteydelser, der måske ikke er reguleret (f.eks. visse kryptoaktiver)
3.3 Forsikring og styring af finansielle risici	Valg af forsikring 154. Forstår begrebet forsikring og forstår, hvordan forsikring virker	155. Kan skelne mellem de forskellige typer offentlig og privat forsikring (bilforsikring, sygeforsikring, rejseforsikring, naturkatastrofeforsikring osv.) 156. Erkender, at forsikringsomkostningerne vil være højere, når risikoen er højere	157. Forstår og kan sammenligne forskellige måder at øge ens finansielle modstandsdygtighed på (f.eks. køb af forsikring, tilstrækkelig opsparing af forsigtighedshensyn eller adgang til nødfonde) 158. Vælger mellem forskellige forsikringsprodukter på grundlag af relevante kriterier (f.eks. forsikringstype og omkostninger) og giver fuldstændige og

			nøjagtige oplysninger, når der ansøges om forsikring 159. Analyserer den foreslåede forsikringsdækning ved tegning af en forsikring 160. Har kendskab til tilgængelige pålidelige digitale værktøjer til at sammenligne og træffe beslutninger om forsikringsprodukter. 161. Forstår, hvornår obligatorisk forsikring skal tegnes af en selv eller af en tredjepart (f.eks. ens arbejdsgiver) 162. Tager hensyn til de betingelser og den dækning, der gælder for forsikring i forbindelse med jobansøgning (f.eks. feriejob) 163. Forstår begreberne forsikringspræmie og forsikringskrav
	Styring af finansiel risiko	164. Er klar over, at den finansielle risiko kan styres på forskellige måder	165. Sammenligner forskellige muligheder for at reducere den finansielle risiko (f.eks. diversificering) 166. Mindsker eller afbøder den finansielle risiko, når det er muligt

Indholdsområde 4: Det finansielle landskab

Emne	Aldersgrupper		
	Aldersgruppe 1 (6-10 år)	Aldersgruppe 2 (11-15 år)	Aldersgruppe 3 (16-18 år)
4.1 Finansielle produkter, tjenesteydelser og udbydere	Oversigt over finansielle produkter, tjenesteydelser og udbydere 167. Kan skelne mellem de vigtigste produkter/tjenester, der tilbydes af finansielle institutioner (f.eks. bankkonti, lån, forsikringsprodukter osv.)	168. Kan skelne mellem de vigtigste typer finansielle institutioner (f.eks. banker, forsikringsselskaber osv.) 169. Er klar over, at de fleste udbydere af finansielle tjenesteydelser er reguleret 170. Forstår, at visse finansielle produkter og tjenesteydelser ikke er reguleret/omfattet tilsyn eller kan blive tilbudt ulovligt 171. Kender fordelene ved at sammenligne finansielle produkter og tjenesteydelser fra forskellige udbydere	172. Føler sig sikker ved at "shoppe efter" finansielle produkter, herunder ved at anvende pålidelige (online) sammenligningsværktøjer, hvis sådanne findes 173. Kan beskrive rollerne og funktionerne for de vigtigste typer finansielle institutioner 174. Ved, at nogle udbydere af finansielle tjenesteydelser har en forpligtelse til at levere visse typer tjenesteydelser, f.eks. basale bankkonti, og er motiveret til at anvende sådanne tjenester, hvis det er nødvendigt 175. Er klar over, at midler indsat på en bankkonto på op til 100 000 EUR pr. person og pr. bank er beskyttet under indskudsgarantiordningen i EU 176. Sondrer mellem, om en udbyder af finansielle tjenesteydelser, uanset om den opererer fysisk eller digitalt, er reguleret af de nationale kompetente myndigheder eller ej

4.2 Forbrugerbeskyttelse	Forbrugerbeskyttelse 177. Er klar over, at forbrugerne har rettigheder, der er beskyttet af lovgivningen	178. Forstår, at forbrugerne er beskyttet af forbrugerbeskyttelsesregler, når de køber finansielle tjenesteydelser eller produkter, herunder via digitale kanaler	179. Identificerer relevante tilsynsorganer (f.eks. finansielle regulerings- og/eller tilsynsmyndigheder) i sit land og de kanaler, de bruger til at kommunikere, og forstår deres vigtigste rolle
4.3 Rettigheder og ansvarsområder	Forbrugerrettigheder og -ansvar 180. Er klar over, at forbrugerne har rettigheder og ansvar	181. Kan give eksempler på en forbrugers grundlæggende rettigheder (f.eks. i forbindelse med oplysning om priser, returnering, fortrydelse, klage, klageadgang osv.) 182. Kan give eksempler på en forbrugers grundlæggende ansvar (f.eks. tilbagebetaling af gæld, levering af relevante oplysninger til udbydere af finansielle tjenesteydelser osv.) 183. Forstår, at der kan være negative konsekvenser for forbrugere, der ikke opfylder deres forpligtelser (f.eks. kan manglende tilbagebetaling af et lån føre til gebyrer, højere kreditomkostninger og begrænset adgang til kredit i fremtiden osv.)	184. Kan udøve sine grundlæggende rettigheder som forbruger af finansielle produkter og tjenesteydelser 185. Føler sig sikker ved at indgive en klage og søge erstatning fra relevante enheder (finansiell udbyder, relevante offentlige myndigheder eller alternative tvistbilæggelsesorganer osv.) i tilfælde af problemer med udbydere af finansielle tjenesteydelser 186. Er motiveret til at søge oplysninger om forbrugerklager, tilsynsadvarsler eller håndhævelsesforanstaltninger over for en bestemt udbyder af finansielle tjenesteydelser

	Ansvar for udbydere af finansielle tjenesteydelser	187. Er klar over, at udbydere af finansielle tjenesteydelser har ansvar (f.eks. offentliggørelse, gennemsigtighed, due diligence osv.), og at manglende opfyldelse heraf kan have negative konsekvenser for forbrugerne	
	Beskyttelse af personoplysninger 188. Giver eksempler på grundlæggende personoplysninger 189. Er bekendt med begrebet identitetstyveri, og ved at personoplysninger , herunder med finansielle konsekvenser , bør beskyttes og deles med forsigtighed	190. Er klar over, at forbrugere af finansielle tjenesteydelser har rettigheder med hensyn til deres personoplysninger , og at de har skønsæssig kontrol over disse 191. Forstår de finansielle konsekvenser og risici ved at offentliggøre personlige finansielle oplysninger , f.eks. kontooplysninger , hvad enten det er digitalt eller via andre kanaler 192. Beskytter sine egne personoplysninger/oplysninger i en finansiell sammenhæng, herunder ved søgning online	193. Er klar over, at der findes nationale myndigheder med ansvar for databeskyttelse , og deres rolle i forbindelse med tjenesteydelser 194. Forstår, hvorfor finansielle udbydere anvender personoplysninger (f.eks. til personalisering af finansielle tilbud , sporingsadfærd osv.)

4.4 Svindel og svig	Almindelige former for svindel og svig samt beskyttelse 195. Kan forklare, hvorfor enkle sikkerhedselementer, f.eks. adgangskoder, ansigts-ID, fingeraftryk og PIN-koder, er vigtige (dvs. for at beskytte sig selv og undgå at blive offer for onlinesvindel/svindel)	196. Kan identificere almindelig finansiel svindel og svindel (f.eks. skuldursurfing, spyware, phishing, pharming osv.) og midlerne til at beskytte sig mod disse 197. Kan identificere advarselssignaler ("røde flag") om svig (f.eks. et tilbud, der er for godt til at være sandt, "risikofrie" investeringsmuligheder, pres for at købe lige nu osv.) 198. Føler sig sikker ved at anvende grundlæggende sikkerhedsprocedurer online (f.eks. for at holde personoplysninger og adgangskoder sikre, bruge stærke og forskellige adgangskoder, ajourføre adgangskoder regelmæssigt og afholde sig fra at dele dem osv.)	199. Er motiveret til at få oplysninger om finansiel svindel og svig 200. Forstår, hvordan pyramide og ponzisystemer fungerer, og konsekvenserne af at investere i dem. 201. Føler sig sikker ved at tage de nødvendige skridt (blokeringskort, kontakte udbyderen af finansielle tjenesteydelser og/eller relevante myndigheder osv.), hvis vedkommende tror, at han/hun er offer for økonomisk svig eller svindel, herunder mistænkelige anmodninger om oplysninger eller foranstaltninger 202. Er bekendt med begrebet grønvaskning og konsekvenserne heraf
4.5 Finansiell uddannelse, oplysning og rådgivning	Finansielle oplysninger 203. Er klar over, at ikke alle kilder til oplysninger om pengespørgsmål er pålidelige	204. kan identificere uvildige kilder til oplysninger om finansielle spørgsmål (f.eks. fra offentlige myndigheder eller andre uafhængige kilder) og kan skelne dem fra markedsførings- og reklamemeddelelser	205. Træffer finansielle beslutninger på grundlag af uvildige oplysninger ved hjælp af pålidelige værktøjer 206. Anmoder om oplysninger, der bør offentliggøres, inden finansielle transaktioner indgås, og sikrer, at sådanne oplysninger forstås

	Finansiel forståelse og finansiel uddannelse 207. Er klar over, at finansiel forståelse bidrager til at træffe mere informerede beslutninger og øge den finansielle velfærd	208. Er klar over, at nogle kilder til uddannelse i finansiel forståelse ikke er uvildige og kan være skjult kommercielt materiale	209. Er motiveret til at uddanne sig i økonomiske og finansielle spørgsmål gennem hele livet ved hjælp af uvildige informationskilder
	Finansiel rådgivning	210. Er klar over, at rådgivning kan indhentes fra uvildige kilder, når der træffes finansielle beslutninger	211. Kan finde uvildige kilder til finansiel rådgivning (herunder online), hvis der er behov for det 212. Skelner mellem uafhængig og ikke-uafhængig finansiel rådgivning 213. Er klar over, at der kan opstå interessekonflikter, når der tilbydes finansiel rådgivning 214. Overvejer muligheden for at rådføre sig med uafhængige finansielle rådgivere, når vedkommende træffer finansielle beslutninger

4.6 Skatter og offentlige udgifter	Skatters formål og virkning 215. Forstår, at forskellige produkter, tjenesteydelser, indtægter og aktiver osv. er pålagt skatter og afgifter 216. Forstår, hvorfor staten opkræver skatter (dvs. til at bruge på offentlige tjenester som f.eks. sundhed og uddannelse, <i>yde støtte til dårligt stillede, beskytte miljøet og fremme klimaomstillingen</i> osv.)	217. Kan forklare, hvorfor folk pålægges forskellige skatter, betaler forskellige skattebeløb eller modtager forskellige offentlige ydelser 218. Forstår de vigtigste typer skatter på nationalt/lokalt plan	219. Betaler alle gældende skatter eller bøder til tiden, <i>herunder online</i> 220. Forstår konsekvenserne, hvis skatten ikke betales eller betales for sent 221. Er motiveret til at lære, hvordan finanspolitikker kan påvirke beslutninger om forbrug og opsparing og kan <i>støtte iværksætter</i>
4.7 Eksterne påvirkninger	Makroøkonomisk indvirkning		222. Tager hensyn til konsekvenserne af den makroøkonomiske situation (f.eks. inflation, rente- og valutakursændringer osv.) og af offentlige politikker, når der træffes personlige finansielle beslutninger, <i>eller når det overvejes at etablere en virksomhed</i> . 223. Forstår rollen for de vigtigste organer, der har indvirkning på det økonomiske og finansielle system (f.eks. centralbanker, regeringer osv.)
	Reklame og påvirkning fra eksternt pres 224. Kan genkende en annonce, der vises, <i>herunder online og på sociale medier</i> 225. Er klar over, at forbrugsbeslutninger kan påvirkes af	226. Kan identificere reklamer, selv når de ikke præsenteres som sådanne (f.eks. i film, <i>sociale medier, influencere</i> osv.) 227. Er klar over, at personlige økonomiske beslutninger kan påvirkes af	232. Tager hensyn til, at den måde, hvorpå et produkt præsenteres (<i>herunder online</i>) kan <i>udnytte adfærdsmæssige skævheder</i> og påvirke den personlige beslutning

	andre, herunder af venner (gruppepres), sociale medier, andre medier og reklamer.	følelser og adfærdsmæssige skævheder (f.eks. frygt for at gå glip af noget, flokadfærd, overtillid eller manglende tillid osv.) 228. Er klar over, at reklamer og sociale medier kan søge at udnytte visse følelser og kan forstærke visse adfærdsmæssige skævheder. 229. Er klar over, at adfærdsmæssige skævheder kan føre til irrationelle eller suboptimale beslutninger 230. Erkender, at branding har en indvirkning på prisen på et produkt 231. Har kendskab til erhvervet "influencere", og hvordan de tjener penge	233. Er klar over, at ens personlige digitale fodaftryk anvendes af virksomheder (herunder gennem værktøjer baseret på kunstig intelligens) til at skabe skræddersyede onlineannoncer 234. Tænker kritisk og uafhængigt over for eksternt pres, herunder fra markedsføring, venner, sociale medier (social handel, meme stocks, influencere osv.)
	Bæredygtighedshensyn 235. Er klar over, at personlige økonomiske beslutninger har indvirkning på samfundet og miljøet	236. Overvejer, hvordan miljømæssige eller sociale hensyn kan påvirke ens personlige økonomiske situation (f.eks. omkostninger til økologiske produkter, reduktion af affald osv.)	237. Forstår samfundsmæssige mål vedrørende bæredygtighed (f.eks. nettonulemissioner) og konsekvenserne for det økonomiske og finansielle miljø 238. Tager hensyn til miljømæssige, sociale eller ledelsesmæssige hensyn i forbindelse med personlige økonomiske beslutninger